

KRZYSZTOF GRZESZCZAK

Akademia Muzyczna im. Grażyny i Kiejstuta Bacewiczów w Łodzi

Katedra Kompozycji

Działalność artystyczna Profesora Zygmunta Gzelli

STRESZCZENIE:

Aktywność dyrygencka Zygmunta Gzelli (1922–2007) pozostawiła trwały ślad w wielu instytucjach kultury na terenie Łodzi. Współpracował z orkiestrą Łódzkiej Rozgłośni Polskiego Radia i Opery Łódzkiej. Przez szereg lat prowadził orkiestrę symfoniczną w Państwowej Szkole Muzycznej II st. im S. Moniuszki w Łodzi. Bezpośrednio po studiach muzycznych (1957) związał się zawodowo z macierzystą Uczelnią, w której dyrygował zespołami wokalnoinstrumentalnymi na Wydziale Wychowania Muzycznego. Główną sferą działalności artystycznej Profesora było prowadzenie dwóch zespołów wokalnych: Chóru Uczelnianego PWSM i Chóru Kameralnego Akademii Muzycznej w Łodzi.

SŁOWA KLUCZOWE: Zygmunt Gzella, Chór Uczelniany Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Łodzi, Chór Kameralny Akademii Muzycznej w Łodzi.

Specyfikę, a przede wszystkim wartość poszczególnych ośrodków akademickich tworzą konkretni ludzie obdarzeni dużym talentem, charyzmą i wyrazistą osobowością. Należał do nich niewątpliwie Profesor Zygmunt Gzella. Urodził się 2 marca 1922 roku w Chełmnie. Średnie wykształcenie muzyczne otrzymał w Grudziądzu, gdzie uczył się gry na skrzypcach. Dojrzałą edukację muzyczną podjął w Wyższej Szkole Muzycznej w Łodzi, w której uzyskał dwa dyplomy: na Wydziale Pedagogicznym (1952) oraz na Wydziale Kompozycji, Teorii Muzyki i Dyrygentury w klasie dyrygentury symfonicznej Tomasza Kiesewettera (1957). Posiadał także dyplom magisterski z filozofii w zakresie pedagogiki zdobyty na Uniwersytecie Łódzkim (1952). To muzyczno-pedagogiczne wykształcenie wynikało z jego wcześniej rozpoczętej działalności w tym obszarze, ponieważ od roku 1945 pracował w instytucjach oświatowo-kulturalnych i szkolnictwie ogólnokształcącym jako instruktor amatorskich zespołów muzycznych. Był także wychowawcą w Domu Dziecka. W latach 1951–1966 pełnił funkcję redaktora i kierownika muzycznego rozgłośni Polskiego Radia w Łodzi [Domańska 2007, s. 152].

Wspomniane związki Profesora z łódzkimi ośrodkami medialnymi (Polskie Radio, a później także Telewizja) przekształciły się we współpracę w charakterze dyrygenta Orkiestry PR i trwały aż do roku 1981. Z tym zespołem dokonał wielu nagrań, m.in. szeregu pieśni różnych kompozytorów na sopran i orkiestrę. Wykonawczynią partii wokalnych była znakomita łódzka sopranistka Lidia Skowron-Wesołowska. Aktywność dyrygencka Zygmunta Gzelli pozostawiła także trwały ślad w Operze Łódzkiej, z którą współpracował w latach 1958–1961. Oprócz zawodowych orkiestr prowadzonych przez Profesora, w kręgu jego działalności znalazły się także zespoły funkcjonujące w szkołach muzycznych. Przez 17 lat (1958–1975) prowadził orkiestrę symfoniczną w Państwowej Szkole Muzycznej II st. im S. Moniuszki w Łodzi, w której od roku 1953 był zatrudniony w charakterze nauczyciela przedmiotów teoretycznych. Bezpośrednio po studiach muzycznych (1957) związał się zawodowo z macierzystą Uczelnią, w której od samego początku prowadził zespoły wokально-instrumentalne na Wydziale Wychowania Muzycznego. Jednak główną sferą działalności artystycznej Profesora było prowadzenie dwóch zespołów wokalnych: Chóru Uczelnianego PWSM i Chóru Kameralnego Akademii Muzycznej.

Pierwszy z tych zespołów, Chór Uczelniany PWSM – w skład którego wchodziłi wówczas studenci wszystkich wydziałów (!) – Zygmunt Gzella prowadził przez 32 lata (1960–1992), a przejął tę funkcję po znakomitym dyrygencie – twórcy łódzkiej sceny operowej – Władysławie Raczkowskim. Pierwszy występ zespołu pod nowym kierownictwem miał miejsce w grudniu 1960 r. w łódzkiej filharmonii. Wtedy to połączone chóry PWSM i PŚSM wraz z Orkiestrą Symfoniczną PFŁ wykonały oratorium G.F. Haendla *Juda Machabeusz*. Jak podaje Lucjan Cieślak [Cieślak 1998, s. 65], „to wydarzenie artystyczne [...] zapisało się na długo w pamięci melomanów”. Należy tu podkreślić fakt, iż do roku 1969 Chór Uczelniany uczestniczył regularnie w wykonaniach muzyki oratoryjnej i kantatowej, gdyż dopiero w tym roku powołano instytucjonalnie Chór PFŁ. Oczywiście w późniejszym okresie współpraca z łódzką filharmonią była kontynuowana. Z odnotowanych w archiwalnych zapisach występów Chóru Uczelnianego dowiadujemy się, że zespół pod dyrekcją Zygmunta Gzelli dał 36 koncertów, głównie z repertuarem oratoryjnym [Cieślak 1998, s. 67–81]. Wśród wykonywanych dzieł, oprócz wspomnianego *Judy Machabeusza*, można odnaleźć m.in.: 6 kantat (nr 1, 4, 6, 12, 24, 142) oraz fragmenty *Mszy*

h-moll J. S. Bacha, operę pastoralną *Acis i Galatea*, oratorium *Wybór Herkulesa*, *Dettinger Te Deum* i *Dixit Dominus* G. F. Haendla, *Harmoniemesse* J. Haydna, *Mszę C-dur* op. 86 L. van Beethovena, *Wielką mszę c-moll* KV 427, wówczas *Mszę C-dur* KV 317 „Koronacyjną“, *Missa brevis D-dur* KV 194, *Ave verum* KV 618, *Regina caeli* KV 276, *Vesperae solennes* KV 337 W. A. Mozarta, *Mszę Es-dur* oraz *Missa solemnis* As-dur F. Schuberta, *Ein Deutsches Requiem* op. 45 i *Gesang der Parzen* op. 86 J. Brahmsa, kantatę *La damoiselle élue* C. Debussy'ego, *Stabat Mater* K. Szymanowskiego, *Wierchy* A. Malawskiego, *Psalmus hungaricus* i *Te Deum* Z. Kodály'a, a także *II symfonię „Symfonię pieśni”* K. Serockiego. Ów bogaty repertuar oratoryjny uzupełniały także utwory łódzkich kompozytorów. Były to *Pamięci chwila* B. Pietrzaka, *Rzeźby średniowiecza* J. Bauera oraz fragmenty oratorium *Mistrz Manole* A. Hundziaka. Nie sposób nie dodać do tej bogatej listy szeregu utworów na chór a cappella. W kręgu chórmistrzowskich zainteresowań Profesora znalazły się kompozycje Mikołaja Gomółki, Wacława z Szamotuł, Mikołaja Zieleńskiego, Grzegorza Gerwazego Gorczyckiego, Antona Brucknera, Karola Szymanowskiego, Władysława Raczkowskiego, Karola Mroszczyka, Jana Krenza, W. Staromiejskiego i Jerzego Bauera.

Jak widać z powyższego krótkiego opisu, chór uczelniany kierowany przez prof. Zygmunta Gzellę nie był tylko zespołem *stricte* dydaktycznym, ale nakierowanym przede wszystkim na działalność koncertową. Dzięki takiemu podejściu łączono dydaktykę z projekcją artystyczną docierającą do szerokiego grona słuchaczy również poza murami Uczelni. Doceniali to nie tylko melomani, ale także recenzenci, którzy nie szczędzili pochwał chórowi i dyrygentowi [Dolewska 1969, s. 4].

Drugim, niezwykle ważnym zespołem wokalnym, był założony w jesieni 1979 r. i kierowany przez Profesora do 2001 r., Chór Kameralny Akademii Muzycznej. Zygmunt Gzella nosił się już wcześniej z zamiarem powołania takiego zespołu, ale dopiero czerwiec 1979 r. okazał się czasem sprzyjającym realizacji tego pomysłu [Jeżyński 1991, s. 10–11]. Pierwszy koncert tegoż chóru miał miejsce 5 maja 1980 r. w sali koncertowej naszej Uczelni, a w programie, oprócz uroczystego *Gaude Mater Polonia*, znalazło się także 5 psalmów M. Gomółki i 6 motetów M. Zieleńskiego [Archiwum Chóru Kameralnego, Segregator I, lata 1979–1987]. Wybór kompozycji o proveniencji sakralnej nie był przypadkowy, gdyż ten nurt twórczości chyba był najbliższy Profesorowi i przez to stale obecny w repertuarze prowadzonych przez niego zespołów. Chór Kameralny dość szybko stał się zespołem reprezentującym wysoki poziom artystyczny, a co za tym idzie – rozpoczął ożywioną działalność koncertową, która nie ograniczała się tylko do rodzimego miasta, ale zaistniała w wielu miastach Polski oraz Europy. W latach 1979–1995 Chór Kameralny dał 105 koncertów w kraju i 51 za granicą. Koncerty zagraniczne rozpoczęły się dopiero w 1987 roku i w jakimś stopniu były konsekwencją zmieniających się wówczas uwarunkowań politycznych w Europie, w której kraje zachodnie zaczęły dążyć do pełniejszej integracji z krajami tzw. bloku wschodniego. Jak pisze Lucjan Cieślak [1998, s.128]:

Dążenie do zbliżenia z Polską zaznaczyło się szczególnie w Niemczech, będąc wynikiem chęci zadośćuczynienia krzywd wyrządzonych [...] podczas II wojny światowej i kontynuacji procesu przebaczenia, jaki rozpoczęły kościoły Polski i Niemiec u progu lat siedemdziesiątych. W tym aspekcie występy Chóru Kameralnego pełniły funkcje nie tylko artystyczne, ale i wychowawczo patriotyczne – manifestowały dążenia do zbliżenia obu narodów.

Brzmi to dość patetycznie, ale rzeczywiście tak było podczas każdej podróży koncertowej do naszych najbliższych zachodnich sąsiadów. Należy w tym miejscu również wspomnieć nieocenioną działalność Waltera Matta, który organizował trasy koncertowe Chóru Kameralnego w Niemczech [Wasiak-Michalska 1989].

Chcąc, choćby krótko, scharakteryzować działalność koncertową tegoż zespołu, trzeba przywołać jego występy krajowe, które odbywały się na różnego rodzaju imprezach (festiwalach, konkursach, koncertach okolicznościowych itp.) m.in. w Warszawie, Bydgoszczy, Inowrocławiu, Koszalinie, Olsztynie, Łomży, Siedlcach, Lublinie, Zamościu, Przemyślu, Legnicy, Wrocławiu, Częstochowie, Piotrkowie Trybunalskim, Radomiu, Kaliszu, Wieluniu, Sieradzu, Zduńskiej Woli i oczywiście w Łodzi i wielu innych okolicznych miejscowościach. Ponadto Chór Kameralny wystąpił z koncertami w kilkudziesięciu ośrodkach w następujących krajach: Czechosłowacja (Ostrawa), Austria (Wiedeń, Krems), Słowacja (Bratysława), Niemcy (Eisenach, Kreuzburg, Offenburg, Schwarzach, Freiburg, Baden-Baden, Marburg, Dillenburg, Bauerbach, Ebsdorf, Berlin, Fulda, Weyhers), Belgia (Mechelen, Bruksela), Francja (Amiens, Paryż, Tours, Strasbourg), Włochy (L'Aquila, Ascoli Pescara, Tivoli), Watykan, Wielka Brytania (Loughborough, Leicester) i ZSRR (Iwanowo, Plyos, Kineszma) [Cieślak 1998, s. 112–125]¹. Wszystkie artystyczne podróże kończyły się sukcesami, często bardzo spektakularnymi i owocowały nawiązywaniem serdecznych kontaktów ze spotykanymi tam ludźmi. Wysoki poziom artystyczny zespołu dokumentują nie tylko otrzymywane nagrody, ale także bardzo pozytywne recenzje [Ostoja-Solecki 1987; „Loughborough Echo” 31.VII. 1987].

W repertuarze Chóru Kameralnego znajdowała się zarówno muzyka a cappella, jaki ikantatowo-oratoryjna. Profesor przygotowywał z chórem utwory m.in. G. G. Gorczyckiego, M. Gomółki, B. Pękla, C. Bazylika, M. Zieleńskiego, W. z Szamotuł, G. P. da Palestriny, H. Schütza, J. S. Bacha, D. Buxtehudego, W. A. Mozarta, F. Mendelssohna-Bartholdy'ego, J. Brahmsa, A. Brucknera, Z. Kodálya, F. Poulenca, S. Moniuszki, K. Szymanowskiego, S. Niewiadomskiego, K. Wiłkomirskiego, S. Kazury, S. Wiechowicza, P. Maszyńskiego, K. Sikorskiego, J. Maklakiewicza, A. Koszewskiego, J. Łuciuka, J. Świdra, T. Kiesewettera, F. Wesołowskiego, J. Bauera, B. K. Przybylskiego i K. Grzeszczaka. Podczas wykonywania utworów wokalnie-instrumentalnych niezbędna była współpraca z instrumentalistami. Profesor stworzył w tym celu orkiestrę kameralną, współpracującą na stałe z chórem. Na przestrzeni lat skład obu zespołów ulegał oczywiście zmianie. Również i ja miałem to szczęście współpracować z Chórem Kameralnym przez cztery lata (1997–2001) jako organista, dzięki czemu mogłem obserwować i podziwiać Profesora Zygmunta Gzellę zarówno jako znakomitego Artystę, jaki i – a może przede wszystkim – wspaniałego, pełnego niesamowitej dobroci Człowieka.

¹ Szczegółowy wykaz koncertów i repertuaru w latach 1980–1995 podaje L. Cieślak w pracy *Muzyka Łodzi...* Niestety koncerty Chóru Kameralnego w latach 1996–2001 nie są jeszcze dokładnie skatalogowane.

BIBLIOGRAFIA:

- Archiwum Chóru Kameralnego, Segregator I (lata 1979–1987). Akademia Muzyczna w Łodzi.
- Cieślak Lucjan (red.) (1998), *Muzyka Łodzi. Z dziejów Akademii Muzycznej*, cz. 3. Łódź: Wydawnictwo Akademii Muzycznej.
- Dolewska Anna (1969), *Bach i awangarda*. „Głos Robotniczy”, 6 II.
- Domańska Anna (2008), *Zygmunt Gzella 1922–2007*. [W:] *Sprawozdania z czynności i posiedzeń naukowych*. tom LXI (s.152–154). Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
- Jeżyński Janusz (1991), *Chór Kameralny Akademii Muzycznej w Łodzi (1979–1991)*. Praca magisterska, Łódź: Akademia Muzyczna.
- „Loughborough Echo” (1987), 31 VII.
- Ostoja-Solecki Andrzej (1987), *XIII Festiwal Barbórkowy Chórów Studenckich we Wrocławiu*. „Życie Muzyczne” nr 2.
- Wasiak-Michalska Jadwiga (1989), *Bawcie się w Pokój*. „Głos poranny”, nr 173.

Artistic activity of Professor Zygmunt Gzella

SUMMARY:

The conducting activity of Zygmunt Gzella (1922–2007) left its mark in numerous cultural institutions of Łódź. He cooperated with the orchestra of the Polish Radio Station in Łódź and the Łódź Opera House. For many years, he directed the symphony orchestra of the S. Moniuszko 2nd-level Music School in Łódź. Immediately after the completion of his music studies (1957), he started his professional cooperation with the Alma Mater, where he conducted vocal-instrumental ensembles in the Faculty of Music Education. The main field of Professor's artistic activity was the directorship of the two vocal ensembles: the Academic Choir of the State Higher Music School and the Chamber Choir of the Academy of Music in Łódź.

KEYWORDS: Zygmunt Gzella, the Academic Choir of the State Higher Music School in Łódź, the Chamber Choir of the Academy of Music in Łódź.